

ศึกษาวิเคราะห์โรคในตำราแพทย์แผนไทยกับโรคในพระพุทธศาสนา

AN ANALYSIS STUDY OF DISEASES IN THAI TRADITIONAL MEDICINE TEXTS AND
DISEASES IN BUDDHISM

พระครูวิชัยวุฒิกุล (ภาณุภัทร) เพ็ชรนารอด

นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

พระครูพิพิธจารุธรรม,ดร.

ประธานหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อคือ (1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องโรคในตำราแพทย์แผนไทยเดิม (2) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องโรคในพระพุทธศาสนาเถรวาท (3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์เรื่องโรคในตำราแพทย์แผนไทยกับพระพุทธศาสนาเถรวาท

ผลของการวิจัย พบว่า

การแพทย์แผนไทยถือว่า โรคหรือ การเจ็บป่วยนั้นมีสาเหตุมาจากความไม่สมดุลภายในตัวผู้ป่วย หรือไม่สมดุลกับสิ่งภายนอกและสิ่งแวดล้อม สมดุลต่างๆ ในเรื่ององค์ประกอบของร่างกายมนุษย์ที่ประกอบด้วยธาตุสี่ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ส่วนโรคในทางพระพุทธศาสนานั้นประกอบด้วยโรคทางกาย โรคทางใจ คือ ความเจ็บไข้ ความเจ็บป่วย ความไม่สบาย โรคประจำตัวคือโรคที่ติดตัวอยู่ประจำรักษาไม่หาย ซึ่งเป็นปัญหาของมนุษย์ทุกคน ปัญหาของชีวิตคือทุกข์ อาจเป็นโรคแอบแฝงตัวโดยที่ไม่มีการผิดปกติออกมา ภาวะผิดปกติที่เกิดขึ้น ทำให้รู้สึกไม่สบาย เสียดวงให้เจ็บปวด หรือมีอาการที่ผิดปกติแสดงออกมาให้เห็น ผลการวิเคราะห์โรคในทางแพทย์แผนไทยและพระพุทธศาสนานั้นที่เหมือนกันคือโรคและการรักษานั้น จะเป็นไปในลักษณะของหลักธรรมคือ อริยสัจสี่ ซึ่งประกอบด้วยโรค คือ ทุกข์ สมุฏฐานของโรค คือสมุทัย การรักษาให้หายนั้นคือ นิโรธ และวิธีการรักษานั้น คือ มรรค ซึ่งโรค และที่ต่างกันคือ วิธีการรักษาแพทย์แผนไทยรักษาให้หายได้ในระดับโลกียะ แต่ในทางพระพุทธศาสนานั้น สามารถหายจากโรคในระดับ โลกียะและสามารถพ้นทุกข์เข้าถึงโลกุตระได้

คำสำคัญ : โรค,แพทย์แผนไทย,พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

This research has 3 objectives (1) to study the concept of disease in the traditional Thai medicine textbook (2) to study the concept of disease in Theravada

Buddhism (3) to study and analyze the disease in Thai traditional medicine and Buddhism. Doctrine

The results of the research found that Thai traditional medicine considering disease or illness is caused by an imbalance within the patient or unbalanced with external and environmental balance in the composition of the human body consisting of four elements: soil, water, wind, fire. The disease in Buddhism consists of physical disease, and mental disease, namely illness, discomfort, congenital disease is a persistent disease that is incurable which a problem is for every human being. The problem of life is the suffering which may be a latent disease without any abnormalities. Abnormal conditions that occur causes discomfort, painfully mordant feeling, or there are unusual symptoms shown..

The results of the analysis of diseases in Thai traditional medicine and Buddhism are the same in the sense of disease and treatment. They would be in the nature of the Dhamma, namely the Four Noble Truths, which consist of diseases: Dukha - the suffering, Samuthaya – the cause of the disease. The healing is Nirod, and the method of treatment is Magha that the disease and the difference is how to treat Thai traditional medicine to heal at the level of lokiya, but in the way of Buddhism could heal the disease at the level of the Lokiya - worldly pleasure, and could escape the suffering to reach Loguttara-supermundane.

Keywords : Disease, Thai Traditional medicine, Theravada Buddhism

บทนำ

การแพทย์แผนไทยหมายความว่า การประกอบโรคศิลปะตามความรู้หรือตามตำราไทยที่ถ่ายทอดและพัฒนาสืบต่อกันมาหรือตามการศึกษาจากสถานที่คณะกรรมการรับรองการแพทย์แผนไทย เป็นภูมิปัญญาที่มีการดูแลสุขภาพ แบบองค์รวมทั้งด้านร่างกาย ได้แก่ การรับประทานอาหาร พื้นบ้าน การบริหารร่างกายแบบฤๅษีดัดตน และการดูแลสุขภาพทางด้านจิตใจ ได้แก่ การฝึกจิตและอารมณ์ การนั่งสมาธิหรือปฏิบัติกิจกรรมตามหลักของศาสนาแต่ละศาสนา ส่วนการดูแลสุขภาพทางด้านชีวิต ได้แก่ การดำรงชีวิตด้วยทางสายกลาง การมีอาชีพสุจริต การมีความสุขในการดำเนินชีวิต การสร้างและการรักษาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น โดยที่การดูแลสุขภาพตนเองด้วยการแพทย์แผนไทยมีความเหมาะสมในการเสริมสร้างศักยภาพของบุคลากรสายสอนทั้งในด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญา

ในแนวคิดของคัมภีร์สมุฏฐานวินิจฉัย จากการศึกษาพบว่า ปกติร่างกายคนเราประกอบด้วยธาตุทั้ง 4 คำว่าชีวิตคือชั้น 5 แบ่งย่อยๆ เป็น รูปกับนาม คือกาย กับจิต ตัวรูปคือมหาภูตรูป คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ และอุปาทายรูป คือรูปอันเกิดจากมหาภูตรูป ได้แก่ ความเป็นหญิงชาย ความรู้สึก เห็น รู้สึกรู้กลิ่น ได้ยิน การสัมผัส เย็นร้อนอ่อนแข็ง หรือช่องว่างในร่างกายที่มีแก๊สทั้งรูปและนามที่เรียกว่า ชั้น 5 คือชีวิต อยู่ในท่ามกลางธรรมชาติ อยู่ในอิทธิพลของความจริงในธรรมชาติ ได้แก่ ธาตุเจ้าเรือน ที่เกิดมาแล้วย่อมมีจุดอ่อนจุดแข็งที่ติดตัวมาแต่เกิด เปรียบได้รับ สารพันธุกรรม ต้องเผชิญกับภูมิอากาศ เรียก ฤดูกาล ต้องเผชิญกับความจริงของขรา การเกิด แก่ เจ็บ ตาย สิ่งที่ทำให้ชีวิตมีความทุกข์น้อยที่สุด คือการมีพฤติกรรมการกินที่ถูกต้อง การพักผ่อน การปรับปรุงอริยาบถ การปรับปรุงสิ่งแวดล้อม การพัฒนาจิตให้สงบ การมีความพอดีของการทำงาน คือทางสายกลาง (ยังยุทธ์ ชูชัยเจริญออนไลน์) ปัญหาสุขภาพเป็นปัญหาใหญ่สำหรับทุกคนที่ต้องเรียนรู้และศึกษาให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เพื่อจะได้รู้จักวิธีการดูแลและรักษาตนในเบื้องต้น จากข้อความดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจใคร่ศึกษาเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ ว่ามีสมุฏฐานเกิดมาจากอะไร มีอะไรเป็นปัจจัยให้เกิด ประเภทของโรคในตำราแพทย์แผนไทยกับโรคที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร มีวิธีการดูแลรักษาอย่างไร ตามที่ปรากฏในคัมภีร์แพทย์แพทย์ไทย และที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ให้เกิดความรู้ความเข้าใจถึงสาเหตุ สมุฏฐานของโรคและวิธีการรักษาดูแลสุขภาพที่ถูกต้อง เหมาะสมและเป็นแบบอย่างที่ดีต่อไป

วัตถุประสงค์

- ๑ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องโรคในตำราแพทย์แผนไทยเดิม
- ๒ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องโรคในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์เรื่องโรคในตำราแพทย์แผนไทยกับพระพุทธศาสนาเถรวาท

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลหลักฐานจากเอกสารระดับปฐมภูมิ (Primary Sources) จากคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539
2. การรวบรวมข้อมูลโดยรวบรวมจากเอกสารระดับทุติยภูมิ (Secondary Sources) เช่น เอกสารประเภทตำราแพทย์แผนไทย หนังสือต่าง ๆ และประเพณีวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งงานเขียนของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาซึ่งได้ค้นคว้ารวบรวมไว้บ้างแล้ว

3.การวิเคราะห์ข้อมูลจากข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิเพื่อให้ได้ข้อมูล สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และตอบปัญหาที่ต้องการทราบ

4.การสังเคราะห์ข้อมูลและการเขียนงานวิทยานิพนธ์ตามหลักฐานความเป็นจริงในการเก็บข้อมูลแบบมีโครงสร้างของเนื้อหาและขอบเขตด้านเนื้อหาและข้อมูลเป็นตัวกำหนด

5.นำเสนอผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

กล่าวโดยสรุปการแพทย์แผนไทยต้องเป็นการประกอบโรคศิลปะที่อาศัยการถ่ายทอดจากครูรับมอบตัวศิษย์หรือเป็นการศึกษาจากสถาบันการศึกษาที่คณะกรรมการรับรองประกอบด้วยการแพทย์แผนไทยตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยพ.ศ. 2542 รวมถึงการเตรียมการผลิตยาแผนไทยและการประดิษฐ์อุปกรณ์และเครื่องมือทางการแพทย์ทั้งนี้โดยอาศัยความรู้หรือตำราที่ได้ถ่ายทอดและพัฒนาสืบต่อกันมาสรุปวิชาชีวะแพทย์แผนไทยต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ข้อได้แก่ ความรู้ การฝึกฝนทักษะ ประสบการณ์ คุณธรรมและจริยธรรม และที่เกี่ยวข้องการแพทย์แผนไทยอันได้แก่เวชกรรมไทยเภสัชกรรมไทย ซึ่งตามหลักแห่งแพทย์แผนไทยนั้นต้องมีความรู้หลายอย่างประกอบกัน คือ การรู้จักโรค สมุฏฐานของโรคเพื่อวินิจฉัยได้ถูกต้อง วิธีการรักษาด้วยสมุนไพรตามวิธีแพทย์แผนโบราณ การดำเนินการรักษาและมีผลหายแล้วพบความสุขทั้งผู้รักษาและผู้ป่วยส่วนในทางพระพุทธศาสนานั้น มีหลักสำคัญในการค้นพบในครั้งนี้คือ โรคในทางพระพุทธศาสนานั้น มีการแยกประเภท คือ โรคทางกาย โรคทางใจ และโรคทางวิญญาณ

วิจารณ์

การแพทย์แผนไทยต้องเป็นการประกอบโรคศิลปะที่อาศัยการถ่ายทอดจากครูรับมอบตัวศิษย์หรือเป็นการศึกษาจากสถาบันการศึกษาที่คณะกรรมการรับรองประกอบด้วยการแพทย์แผนไทยตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยพ.ศ. ๒๕๔๒ รวมถึงการเตรียมการผลิตยาแผนไทยและการประดิษฐ์อุปกรณ์และเครื่องมือทางการแพทย์ทั้งนี้โดยอาศัยความรู้หรือตำราที่ได้ถ่ายทอดและพัฒนาสืบต่อกันมาสรุปวิชาชีวะแพทย์แผนไทยต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ ได้แก่ ความรู้ การฝึกฝนทักษะ ประสบการณ์ คุณธรรมและจริยธรรมซึ่งตามหลักแห่งแพทย์แผนไทยนั้น ต้องมีความรู้หลายอย่างประกอบกัน คือ การรู้จักโรค สมุฏฐานของโรคเพื่อวินิจฉัยได้ถูกต้อง วิธีการรักษาด้วยสมุนไพรตามวิธีแพทย์แผนโบราณ การดำเนินการรักษาและมีผลหายแล้วพบความสุขทั้งผู้รักษาและผู้ป่วยส่วนในทางพระพุทธศาสนานั้น มีหลักสำคัญในการค้นพบในครั้งนี้คือ โรคในทางพระพุทธศาสนานั้น มีการแยกประเภท คือ โรคทางกาย โรคทางใจ และโรคทางวิญญาณ ซึ่งผู้ศึกษานั้น ต้องเข้าใจหลักในทางพระพุทธศาสนา คือ การรู้จักโรค การรู้สาเหตุประเภทของโรค การรู้วิธีการรักษาโรคด้วยพุทธ

วิธีและวิธีที่ทรงอนุญาต การดำเนินการรักษาและมีผลหายจากโรคทางกาย และพบวิมุตติได้ด้วยการรักษาโรคทางใจ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.ภาครัฐควรมีการส่งเสริมในการรักษาโรคตามหลักแพทย์แผนไทยอย่างจริงจัง โดยการส่งเสริมให้หมอพื้นบ้าน หรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีองค์ความรู้ได้เข้าถึงแหล่งทุน และอุปกรณ์ในการผลิตยา และควรต่อยอดให้แพทย์แผนโบราณได้มีการเปิดทำการรักษาโดยไม่ผิดกฎหมาย

2.ภาครัฐควรมีการส่งเสริมให้สงฆ์มีโรงพยาบาลเฉพาะทางเพื่อทำการรักษาพระสงฆ์และชาวพุทธที่ต้องการเข้ามารักษาเพราะเป็นแนวทางที่พระพุทธองค์ได้มีหลักการและวิธีการไว้อย่างครบถ้วนแล้ว

3.คณะสงฆ์ควรมีนโยบายในการส่งเสริมให้ทุกวัดมีการปลูกพืชที่เป็นสมุนไพร และมีโครงการผลิตยาสมุนไพรได้อย่างมีคุณภาพ โดยมีงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยในครั้งต่อไป

การทำวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ๓ ประการ และค้นพบว่ายังมีประเด็นสำคัญที่น่าสนใจศึกษาค้นคว้า อีกหลายประเด็นที่น่าศึกษาค้นคว้าในการทำวิจัยต่อไป ดังนี้

1.ควรมีการศึกษาเรื่อง “การรักษาโรคตามแนวทางแพทย์แผนไทยตามแนวพุทธศาสนาเถรวาทกับการรักษาโรคแพทย์แผนจีนตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท” ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

2.ควรมีการศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การรักษาโรคตามแนวพระพุทธศาสนากับโหราศาสตร์ไทย ว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร”

3.ควรมีการศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การรักษาโรคโดยการสวดพระปริตรตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท” ว่าผลสัมฤทธิ์เป็นอย่างไร

References

- จิระภา ศิริวัฒนเมธานนท์ และกฤตยา แสงเจริญ. (2537). ความคิด ความเชื่อ และการรักษาโรคแผนโบราณ. กรณีศึกษาที่วัดชัยภูมิพิทักษ์ จังหวัดชัยภูมิ. **งานวิจัย. คณะพยาบาลศาสตร์ :** มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
- นภาพร นำบุญจพล. (2539). บทบาทของพระสงฆ์ไทยที่มีต่อสาธารณสุขมูลฐาน : ศึกษาเฉพาะกรณี จังหวัดนครราชสีมา. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :** มหาวิทยาลัยมหิดล.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 9 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระยาวิญญูประสาทเวช (คง ถาวรเวช). **เวชศึกษาแพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม 1,2,3 กรุงเทพมหานคร : โรงเรียนเวชสโมสร, รัตนโกสินทรศก 127.**
- พระยาประเสริฐ คาตรดำรง(หนู). (2560). **เวชสตาร์วัฒนา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ พิศาลบรรณินดี.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
- มูลนิธิฟื้นฟูส่งเสริมการแพทย์ไทยเดิม. (2536) **การแพทย์ไทยเดิม (แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์)**. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธากาพิมพ์.
- สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข.(2539).**การแพทย์แผนไทย การแพทย์แบบองค์รวม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- มูลนิธิฟื้นฟูส่งเสริมการแพทย์ไทยไทย. (2554). **ตำราการแพทย์ไทยเดิม(แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์) อายุรเวท วิทยาลัย (ชีวกโกมารภัจจ์)**. พิมพ์ครั้งที่สอง เมษายน.
- ประทีป ชุมพล. (2550). “เรื่องปรัชญา ความเชื่อ เกี่ยวกับการเกิดและการตายของคนไทยในพระคัมภีร์ ประถมจินดาและคัมภีร์มรณะฐานสูตรในสถานการณ์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน”, **งานวิจัย, กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก : กระทรวงสาธารณสุข**.
- ประทีป ชุมพล. (2547). “เวชศาสตร์ ฉบับหลวงกับการบูรณาการการแพทย์แผนไทย : ศึกษากรณีในเขตกรุงเทพมหานคร”, **งานวิจัย, สถาบันวิจัยและพัฒนา : มหาวิทยาลัยศิลปากร**.
- ศศิธรเขมาภีรัตน์. (2548). **การศึกษาเปรียบเทียบพุทธวิธีในการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมกับการแพทย์แผนไทย. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**.